

Interview

'Het zet je hoofd op zijn kop', zegt psycholoog Jeroen Petri over zijn eigen boek. Hij ontwikkelde een aanpak voor leerkrachten om op een andere manier naar 'probleemkinderen' te kijken. Fantasie en optimisme zijn hierbij sleutelwoorden.

Marjolein Sloot

De oplossing van het kind is niet altijd de oplossing van de leerkracht

Human Touch

Een creatieve kijk op

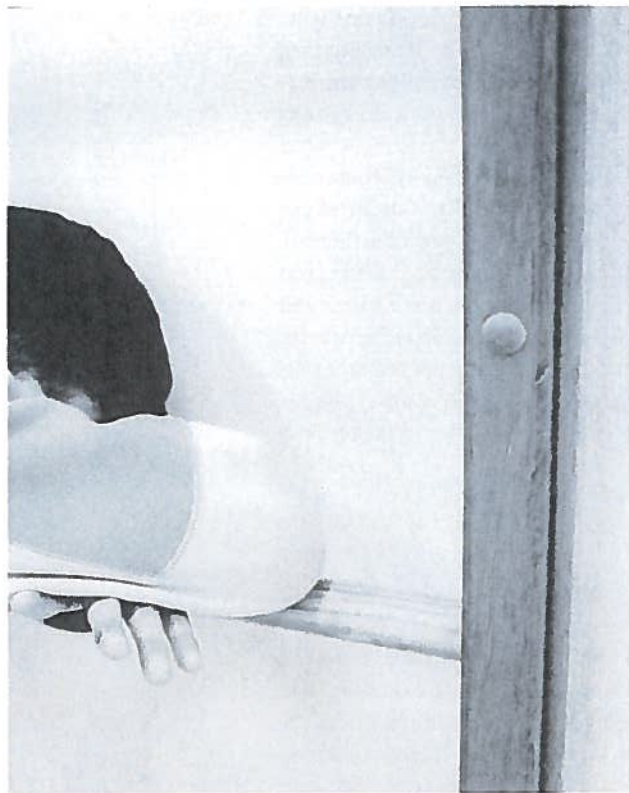
Het boek *Bij haar kan ik niet leren!* kwam al even geleden uit, maar het onderwerp is van alle tijden: 'probleemkinderen'. Iedere leerkracht kent er wel een. De ongeïnteresseerde kletsmajoor, de hyperactieve onruststoker, het kind dat 'gewoon niets begrijpt'. De vraag is hoe je met zo'n kind omgaat. Begrip tonen of boos worden? Bijles geven of de klas uit sturen? Negeren of door de schoolpsycholoog laten onderzoeken? Regelmatig ontstaat een soort negatieve spiraal waarin de leerkracht straf uitdeelt, het kind gekwetst en daardoor onhandelbaarder wordt, de leerkracht gefrustreerd raakt, nóg minder kan hebben en dus sneller straf uitdeelt, et cetera. Als het aan kinderen jeugdpsycholoog Jeroen Petri ligt, zou de negatieve situatie al aangepakt moeten en kunnen worden vóór deze escaleert.

'Ik heb tien jaar als schoolpsycholoog in Israël gewerkt', begint Petri. 'Al die jaren liep ik tegen zogenaamd moeilijke kinderen aan. In Israël wonen veel immigranten die een andere cultuur hebben én een andere taal spreken. Ook op de scholen was dat goed merkbaar. Leerkrachten stonden ineens voor een groep kinderen die heel andere eisen stelden. Door taal- en leerachterstanden ontstonden vaak ook sociale problemen. Mijn aanpak is dus min of meer uit noodzaak geboren. Ik moest snel en efficiënt ingrijpen om erger te voorkomen.'

Etiket

'De vraag die ik mij stelde', vervolgt Petri, 'was hoe ik de probleemsituatie kan remmen, stoppen of omkeren, zonder direct aan therapieën, testen of schoolverandering te denken. Het antwoord kwam door uren in de klas te observeren en gesprekken te beluisteren in de lerarenkamer.' De psycholoog constateerde dat heel veel leerkrachten met een voorin genomen blik naar de leerling kijken. Het lastige kind krijgt soms door één docent het etiket 'probleemgeval' opgeplakt, dat vervolgens door het hele schoolteam wordt overgenomen. De leerling wordt in de klas vaak apart gezet en leerkrachten beginnen anders op hem te reageren. Ook de ouders worden bij school betrokken, in de hoop dat dié iets kunnen uitrichten. De leerling denkt daarom dat hij 'anders' is – wat hij ook doet, het wordt immers altijd negatief uitgelegd. Het gevolg is volgens Petri dat het kind verdedigingsmechanismen gaat ontwikkelen. Bravouregedrag, protestgedrag en geweld, of juist terugtrekking en depressie.

Jeroen Petri: 'In de pauzes hoor je de leerkrachten onderling klagen over leerlingen. Er klinken soms uitspraken als: mijn handen jeuken! Ervaringen worden uitgewisseld, het stigma bevestigd. Na de pauze gaan de leerkrachten linea recta weer de klas in, terwijl ze nog helemaal in dat negatieve gevoel zitten. Geen wonder dat dat de sfeer in de klas beïn-

Volgens Jeroen Petri zou de leerkracht toekomstgericht bezig moeten zijn. Hij moet de droom van het kind over zichzelf niet verstoren. Hij geeft een voorbeeld van een 'probleemgeval' dat, door de vele brieven die de leerkracht aan zijn ouders stuurde, voor straf van karateles af moest. 'Maar dat was nou juist het enige waar hij wél goed in was en waar hij een beetje zelfvertrouwen uit haalde. Toen ook dat hem ontnomen was, zag hij zichzelf alleen nog maar als de mislukkeling die hij op school was. Nu hoefde het helemaal niet meer voor hem.' Dat is dus een verkeerde oplossing, vindt Petri. Niet alleen zouden straf op school en straf thuis als het even kan van elkaar gescheiden moeten blijven, maar bovendien zou de leerkracht het kind juist handvatten moeten geven om zijn zelfbeeld op te krikken. Het kind moet geloof krijgen in zichzelf en in de oplossingen die hij verzint – ook al zijn die inadequaat. 'Voor een kind is het niet-maken van huiswerk een oplossing om niet gekwetst te worden. Maar wat een oplossing voor de leerling is, is het probleem van de leerkracht. Het omgekeerde geldt ook: voor de leerkracht is het een oplossing om een brief naar de ouders te sturen. Voor het kind is dat echter juist een probleem, omdat hij dan straf krijgt.'

'probleemkinderen'

vloedt. Een leerkracht vroeg me op een gegeven moment eens in de klas erbij te komen zitten. Ze had een lastige leerling waar ze maar geen vat op kreeg. Na vijf minuten hield ik de observatie voor gezien. Het was me volkomen duidelijk: die vrouw had gewoon een hekel aan dat kind! Toen ik dat tegen haar zei, werd ze boos. Het enige wat ze kon doen was naar de leerling wijzen, naar wat hij allemaal fout deed.' Fijntjes vervolgt hij: 'Maar als je met één vinger naar iemand wijst, wijzen er minstens drie vingers naar jezelf.'

Toekomstgericht

En daarmee komt Petri bij een belangrijk thema van zijn boek: er is altijd een wisselwerking, een dynamiek zoals hij het zelf noemt, tussen leerling en leerkracht. Aan deze dynamiek moet nog een derde element worden toegevoegd: de thuissituatie. Deze drie elementen – leerling, school, thuis – zijn niet van elkaar te scheiden. Vaak vertonen kinderen ook geografisch verschillend gedrag, betoogt de psycholoog. Het kan zijn dat een op school 'onhandelbaar' kind, wel iedere ochtend trouw zijn kleine broertje naar de kleuterschool brengt. Of dat hij in de Remedial Teaching-groep wél oplet en interesse toont. 'Het is nooit alléén de school waar het kind zich al of niet gedraagt. Het gaat erom welk beeld de leerkracht van de leerling zoekt.'

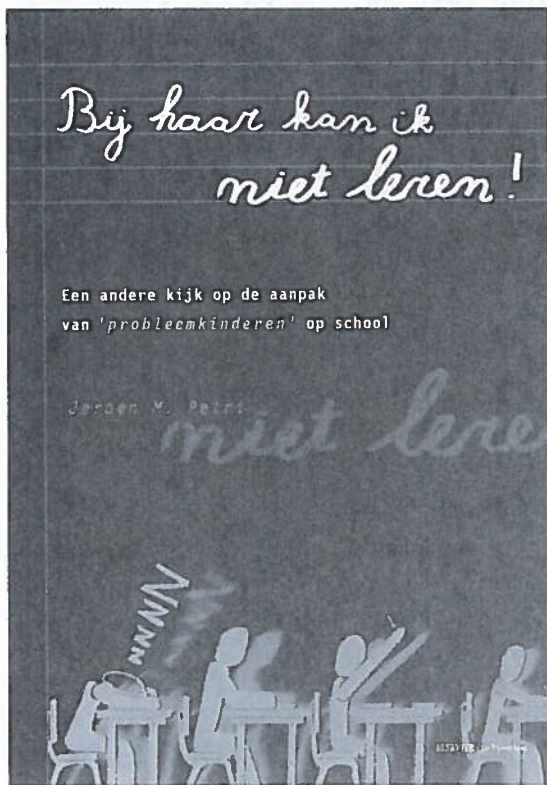
Heks

Centraal in het boek *Bij haar kan ik niet leren!* staat de beleving van situaties door leerlingen, leerkrachten en ouders. Je inleven in de beleving van de leerling kan een eerste stap zijn om een negatieve situatie tot stilstand te brengen. 'Als een leerling zegt dat de leraar een heks is, kun je daar op verschillende manieren op reageren. Je kunt boos worden en het kind verbieden zulke dingen te zeggen, of je kunt zeggen: wat rot voor je dat je bij een heks in de klas zit; wat zou je willen veranderen? Met zo'n benadering ga je op het niveau van het kind zitten – dat schept een band.'

Ondanks alle optimistische tips in het boek, realiseert Jeroen Petri zich maar al te goed dat het voor de leerkracht vaak heel erg moeilijk is om uit een dergelijke negatieve spiraal te komen.

'Leerkrachten hebben een ongelooflijk zware taak. Het is ook moeilijk om een 'afwijkend' kind in de klas te hebben. Als een leerling continu anders reageert dan je dacht – hoe ga je daarmee om? Mijn aanpak is daarom juist heel praktisch. Met kleine dingen, die weinig tijd kosten, valt er vaak al een verbetering te bereiken. Let wel: deze aanpak kan nooit in de plaats komen van diagnostiek. Het is alleen een aanvullend hulpmiddel.'

Hulp van een buitenstaander is onontbeerlijk. Dit kan bijvoorbeeld de *remedial teacher* zijn, of de

schoolbegeleidingsdienst. 'De afstand tussen Riagg en school is groot', weet Petri, 'maar er zijn vaak wel interne begeleiders. Misschien kunnen scholen daar eens mee experimenteren.'

Praktische aanpak

Om informatie te vergaren van de probleemsituatie, maakt Jeroen Petri vrijwel altijd gebruik van lijsten met vragen die hij afneemt bij de leerling, de leerkracht(en) en de ouders. In de vragenlijsten staan diverse stellingen met vijf antwoordmogelijkheden; van geheel mee eens tot geheel mee oneens. Stellingen zijn bijvoorbeeld: ik houd van de leerkracht; de leerkracht mag mij graag; ik ga met plezier naar school; ik gedraag mij net als vorig jaar; mijn ouders begrijpen mij. In de lijsten van de leerkracht en de ouders staan afgeleiden van deze vragen: ik houd van de leerling; ik begrijp de leerling goed; de leerling is bang voor mij; et cetera. Met slechts een paar vragen is al een gesprek over beleveningen mogelijk.

Ook observatie is een bron van informatie. Hoe kijkt de leerkracht de leerling in de klas aan? Reageert een leerkracht meer of minder op een bepaalde leerling? Wat maakt de leerkracht gespannen? Hoe reageren de leerlingen op de leerkracht? Vervolgens wordt een interventieplan opgesteld.

Ieder kind is anders, benadrukt Petri. Er is geen standaardoplossing voor probleemsituaties, maar een aantal praktische dingen is toch vaak toepasbaar. Een daarvan is bijvoorbeeld structuur en duidelijke regels die in de hele school gelden. 'Als het lerarenteam zich consequent gedraagt, zal dat een positief effect hebben op de klas', stelt Petri. 'Als alle leerkrachten zich aan dezelfde regels houden, weet een kind waar hij aan toe is en zal hij zich er ook sneller aan houden. Daarnaast: als er duidelijke regels en wetten gelden, vermindert dat ook de kans

op misverstanden. Als een leerling van de ene leerkracht in de pauze een bal uit de gymzaal mag halen, en de andere leerkracht beschuldigt hem vervolgens van diefstal, dan is dat het probleem van het schoolteam.'

Een goede methode om meer begrip en contact te kweken tussen leerling en leerkracht, is de 'brief aan de juf'. In de brief kan het kind vertellen hoe hij zich voelt bij de juf en hoe hij over haar denkt, wat hij in de klas zou willen veranderen, wat hij daar zelf aan zou willen doen, en wat hij van de juf verwacht. 'Als de leerkracht de brief heeft ontvangen, moet die zo eerlijk mogelijk terugschrijven. In vrijwel alle gevallen wordt de brief ervaren als iets positiefs, een eye-opener.'

Oplossingskinderen

Ook in zijn huidige werk als gedragskundige bij de unit Strafzaken van de Raad voor de Kinderbescherming in Haarlem heeft Jeroen Petri te maken met 'probleemkinderen'. 'Bij de afhandeling van strafzaken van jeugdige delinquenten onderzoek ik als gedragskundige, samen met de Raadsonderzoeker, de achtergronden. Alle jongeren die hier komen, tussen de 12 en 18 jaar, zijn voor mij per definitie ook *leerling*. Dus ook hier geldt de dynamiek tussen school, thuis en de jongere. Vanuit mijn eerdere ervaringen ondervraag ik dan ook altijd de school: wie kon er wél met hem opschieten? Is hij wel eens getest?'

'Wat ik zo leuk vind aan probleemkinderen?' Jeroen

Je kunt deze kinderen zien als probleemgevallen, maar het kunnen ook oplossingskinderen zijn'

Petri wrijft in zijn handen en gaat er eens goed voor zitten. 'Ik heb, vooral in het speciaal onderwijs, zó veel echtheid gezien, zo veel 'normaligheid' ook, zowel van de kinderen als van de leerkrachten. Men gaat daar uit van wat wél kan! Ik ben een optimist, dus dat spreekt me aan. Je kunt deze kinderen zien als probleemgevallen, maar het kunnen ook *oplossingskinderen* zijn. Het is maar hoe je het bekijkt.'

De auteur is werkzaam als journaliste bij Willemse Communicatie in Leeuwarden.

Bij haar kan ik niet leren! is verkrijgbaar in de boekhandel, maar ook te bestellen bij de klantenservice van Elsevier: (0314) 358 358.

Jeroen M. Petri. *Bij haar kan ik niet leren!*

Maarssen, Elsevier/De Tijdstroom, 2000. ISBN 90 352 2015 3 f 39,50 (incl. btw)